

BOLA SHAXSINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOY KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Azimova Dilnoza Sherzodovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Alfraganus Universiteti, "Ijtimoiy fanlar" fakulteti

"Pedagogika" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bola shaxsining barkamol rivojlanishida ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik-psixologik ahamiyati yoritilgan. Ijtimoiy ko'nikmalar tushunchasining mazmuni, uning asosiy komponentlari hamda bolaning shaxsiy, ijtimoiy va kommunikativ rivojlanishiga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan o'yinga asoslangan texnologiyalar, loyiha va guruhli faoliyat, vaziyatli metodlar, raqamli va multimedia texnologiyalarining amaliy samaradorligi asoslab berilgan. Maqolada pedagogik texnologiyalarni tanlash mezonlari hamda pedagog, oila va ijtimoiy muhit hamkorligining ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy ko'nikmalar, muloqot madaniyati, hamkorlik, empatiya, ijtimoiy mas'uliyat, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация: В данной статье раскрывается педагогико-психологическое значение формирования социальных навыков в гармоничном развитии личности ребёнка. С научно-теоретических позиций анализируется содержание понятия социальных навыков, их основные компоненты, а также влияние данных навыков на личностное, социальное и коммуникативное развитие ребёнка. Кроме того, обоснована практическая эффективность игровых технологий, проектной и групповой деятельности, ситуационных методов, а также цифровых и мультимедийных технологий, направленных на формирование социальных навыков. В статье также рассматриваются критерии отбора педагогических технологий и подчёркивается значение сотрудничества педагога, семьи и социальной среды в процессе формирования социальных навыков.

Ключевые слова: социальные навыки, культура общения, сотрудничество, эмпатия, социальная ответственность, личностно-ориентированное обучение, педагогические технологии.

Abstract: This article examines the pedagogical and psychological significance of developing social skills in the holistic development of a child's personality. From a scientific and theoretical perspective, the concept of social skills, their core components, and their influence on the child's personal, social, and communicative development are analyzed. Furthermore, the practical effectiveness of play-based technologies, project- and group-based activities, situational methods, as well as digital

and multimedia technologies aimed at fostering social skills is substantiated. The article also discusses the criteria for selecting pedagogical technologies and emphasizes the importance of cooperation between educators, families, and the social environment in the process of social skills development.

Keywords: social skills, communication culture, cooperation, empathy, social responsibility, learner-centered education, pedagogical technologies.

Zamonaviy ta'lim tizimida bola shaxsining muvaffaqiyatli rivojlanishi nafaqat intellektual salohiyatni shakllantirish, balki uning ijtimoiy muhitga moslashuvi, samarali muloqot olib borishi, hamkorlik qilish qobiliyati va jamiyatda o'z o'rnini topa olishi bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy ko'nikmalar bolaning shaxs sifatida kamol topishida muhim omil hisoblanadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalik davrida ijtimoiy ko'nikmalar yetarli darajada shakllanmagan taqdirda, kelgusida shaxslararo munosabatlar, ijtimoiy moslashuv va o'quv faoliyatida muayyan qiyinchiliklar yuzaga keladi. Shu sababli ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi.

Ijtimoiy ko'nikmalar tushunchasi va ularning asosiy komponentlari

Ijtimoiy ko'nikmalar shaxsning jamiyatda samarali faoliyat yuritishi, ijtimoiy munosabatlarga moslashuvi hamda boshqalar bilan konstruktiv o'zaro aloqada bo'lishini ta'minlovchi integrativ psixologik-pedagogik sifatlar majmui hisoblanadi. Ushbu ko'nikmalar bolalik davrida shakllanib, ta'lim-tarbiya jarayonida izchil rivojlantiriladi.

Ijtimoiy ko'nikmalarning asosiy komponentlari

Ijtimoiy ko'nikmalar bola shaxsining jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi va ijtimoiy munosabatlarga samarali moslashuvini ta'minlovchi muhim psixologik-pedagogik sifatlar majmui hisoblanadi. Ular shaxsning ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi, boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni ongli ravishda tashkil etishi hamda ijtimoiy vaziyatlarda mos xulq-atvorni namoyon etish qobiliyatlari orqali namoyon bo'ladi. Mazkur ko'nikmalar quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi.

Muloqot ko'nikmalari bolaning o'z fikrini aniq, tushunarli va madaniyatli tarzda ifodalashi, suhbatdoshni faol tinglashi hamda samarali muloqot o'rnatish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu komponent bolaning so'zli va so'zsiz muloqot vositalaridan to'g'ri foydalanishi, muloqot jarayonida o'z pozitsiyasini asoslab bera olishi va konstruktiv muloqotni yo'lga qo'yishiga xizmat qiladi.

Hamkorlik va jamoada ishlash ko'nikmalari vazifalarni birgalikda bajarish, jamoa a'zolari bilan mas'uliyatni bo'lishish va umumiy maqsad sari hamkorlikda harakat qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Mazkur ko'nikmalar bolaning jamoaviy faoliyatga moslashuvi, ijtimoiy integratsiyasi hamda o'zaro yordam va mas'uliyat hissining

shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Empatiya boshqalarning hissiy holatini anglash, ularning kechinmalariga hamdardlik bildirish va mos munosabat ko'rsatish qobiliyatini ifodalaydi. Empatiya rivojlangan bolalarda shaxslararo munosabatlar ijobiy tus olib, nizoli vaziyatlarning oldini olish va ularni tinch yo'l bilan hal etish imkoniyati kengayadi.

Ijtimoiy mas'uliyat bolaning jamiyatda qabul qilingan axloqiy va ijtimoiy me'yorlarni anglash, ularga rioya qilish hamda boshqalar bilan o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlarni yo'lga qo'yish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu komponent bolaning ijtimoiy intizomi, mas'uliyatli xulq-atvori va jamiyat talablariga mos ravishda faoliyat yuritishiga zamin yaratadi.

Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari

Bugungi ta'lim amaliyotida bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni maqsadli va tizimli shakllantirishga yo'naltirilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Ushbu texnologiyalar bolaning ijtimoiy faolligini oshirish, samarali muloqotga kirishish, hamkorlikda faoliyat yuritish hamda ijtimoiy vaziyatlarda ongli qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'yinga asoslangan texnologiyalar pedagogik jarayonda bolalar uchun eng tabiiy va samarali faoliyat turi hisoblanadi. Rolli o'yinlar orqali bola turli ijtimoiy rollarni sinab ko'rish, ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirish hamda muloqot tajribasini egallash imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada bolalarda empatiya, muloqot madaniyati va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalari rivojlanadi.

Loyiha va guruhli faoliyat texnologiyalari jamoaviy ish asosida tashkil etilib, bolalarda hamkorlik, mas'uliyat va o'zaro yordam ko'nikmalarini shakllantiradi. Kichik guruhlarda amalga oshiriladigan loyiha faoliyati vazifalarni taqsimlash, umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilish va qarorlar qabul qilish jarayonida faol ishtirok etishni ta'minlaydi.

Vaziyatli metodlar bolalarni real yoki sun'iy yaratilgan ijtimoiy vaziyatlar bilan yuzlashtiradi. Ushbu metodlar orqali bola muammoni tahlil qilish, uning yechim variantlarini aniqlash va konstruktiv qaror qabul qilishni o'rganadi. Bu esa mustaqil fikrlash, muloqot va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Raqamli va multimedia texnologiyalari ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonini interaktiv va vizual tarzda tashkil etish imkonini beradi. Interaktiv dasturlar, multimedia resurslari va raqamli simulyatsiyalar orqali bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni kuzatish, tahlil qilish va amaliy tajriba orttirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Reflektiv metodlar pedagogik jarayonning muhim yakuniy bosqichi bo'lib, bolalarning o'z xatti-harakatlarini tahlil qilish, boshqalar bilan munosabatlarini baholash hamda ijtimoiy tajribani ongli ravishda anglashiga yordam beradi. Refleksiya

orqali bolalarda o'zini anglash, ijtimoiy mas'uliyat va shaxsiy xulq-atvorni boshqarish ko'nikmalari shakllanadi.

Pedagogik texnologiyalarni tanlash mezonlari

Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarni tanlash ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. To'g'ri tanlangan texnologiyalar bolaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, ta'lim-tarbiya jarayonida belgilangan maqsadlarga erishishni ta'minlaydi. Shu bois, pedagog texnologiyalarni tanlashda ilmiy asoslangan va amaliy ahamiyatga ega bo'lgan quyidagi mezonlarni inobatga olishi lozim.

Avvalo, **bolaning yoshi va rivojlanish darajasi** tanlanadigan pedagogik texnologiyalarning asosiy mezonlaridan biri hisoblanadi. Texnologiyalar bolaning psixologik, intellektual va ijtimoiy rivojlanish xususiyatlariga mos bo'lishi zarur. Yosh xususiyatlariga mos kelmagan metodlar bolada qiziqishning pasayishiga yoki pedagogik jarayonning samarasiz tashkil etilishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchi muhim mezon — **ijtimoiy-madaniy muhitga mosligidir**. Tanlanayotgan texnologiyalar ta'lim muassasasining pedagogik muhiti, jamiyatda mavjud ijtimoiy me'yorlar va milliy qadriyatlar bilan uyg'un bo'lishi lozim. Bu holat bolalarda ijtimoiy moslashuv, o'zaro hurmat va madaniyatli muloqotni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, **interaktivlik va qiziqarlilik darajasi** pedagogik texnologiyalarning muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Interaktiv va ijodiy faoliyatga asoslangan metodlar bolalarni ta'lim jarayoniga faol jalb etib, ularning ichki motivatsiyasini oshiradi hamda ijtimoiy tajribani samarali o'zlashtirish imkonini yaratadi.

Shaxsiy rivojlanishga ijobiy ta'siri texnologiyalarni tanlashda alohida e'tiborga olinishi lozim bo'lgan mezondir. Tanlangan metodlar bolaning o'zini anglash, mustaqil fikrlash, mas'uliyat va ijtimoiy faollik kabi shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi zarur.

Nihoyat, **amaliy natijalarga yo'naltirilganligi** pedagogik texnologiyalarning samaradorligini belgilovchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. Texnologiyalar orqali shakllantirilgan ijtimoiy ko'nikmalar bolaning kundalik hayotida va real ijtimoiy vaziyatlarda amaliy qo'llanilishi mumkin bo'lishi lozim.

Pedagog, oila va ijtimoiy muhit hamkorligi

Ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonining samaradorligi pedagog, oila va ijtimoiy muhit o'rtasidagi uzviy va tizimli hamkorlikka bevosita bog'liqdir. Bola shaxsining ijtimoiy rivojlanishi turli tarbiyaviy institutlar ta'sirida amalga oshgani bois, mazkur subyektlar faoliyatining uyg'unlashuvi ijtimoiy-ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim pedagogik shart hisoblanadi.

Pedagoglar ta'lim jarayonida bolalarda muloqot madaniyati, hamkorlik, empatiya va ijtimoiy mas'uliyat kabi ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan metod va texnologiyalarni izchil qo'llab, bolaning ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlaydi. Oila esa bolaning birlamchi ijtimoiy muhiti sifatida unda axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlarga rioya qilish va mas'uliyatli xulq-atvorni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, ijtimoiy muhit — tengdoshlar jamoasi, mahalla, ta'lim muassasasi va ommaviy axborot vositalari — bolaning ijtimoiy tajribasini boyitib, real ijtimoiy vaziyatlarda o'zini tutish ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Pedagog va ota-onalarning ijtimoiy muhit bilan hamkorlikda olib borilgan faoliyati bolaning ijtimoiy moslashuvi va barqaror ijtimoiy xulq-atvorini ta'minlashda samarali natijalarni beradi.

Natijada pedagog, oila va ijtimoiy muhitning o'zaro hamkorligi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni tizimli va barqaror shakllantirish, ularni jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxs sifatida kamol toptirish uchun mustahkam pedagogik asos yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish bola shaxsini kompleks rivojlantirishning ajralmas va ustuvor tarkibiy qismi hisoblanadi. Mazkur ko'nikmalar bolaning jamiyatda samarali muloqot olib borishi, boshqalar bilan hamkorlikda faoliyat yuritishi, empatiya ko'rsatishi hamda ijtimoiy mas'uliyatni anglash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta'lim jarayonida tizimli, izchil va maqsadli qo'llanilishi bolalarda ijtimoiy faollikni oshirib, ularning ijtimoiy tajribani ongli ravishda o'zlashtirishiga imkon yaratadi. Natijada, samarali muloqot, jamoada ishlash, muammoli vaziyatlarda konstruktiv qaror qabul qilish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalar shakllanib, bolalarning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi hamda ijtimoiy jihatdan moslashgan shaxs sifatida kamol topishi uchun mustahkam pedagogik asos yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-apreldagi PF-6097-son **Farmoni**. *Ilm-fan va ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi*.
2. Abdullaeva M. *Shaxs rivojlanish psixologiyasi*. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Ismoilova Z. *Pedagogik psixologiya*. — Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. **Vygotsky, L. S. Mind in Society**. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. — Cambridge: Harvard University Press, 1978.
5. **Bandura, A. Social Learning Theory**. *Social Learning Theory*. — Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
6. **Bronfenbrenner, U. The Ecology of Human Development**. *The Ecology of Human Development*. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.